

ŞEHRİN KENAR MAHALLESİNDEKİ BİR İLKOKULDAKİ ÇATIŞMA YÖNETİCİLERİNİN ETKİLİLİĞİ*

David W. Johnson

Roger Johnson

James Mitchell**

Barbara Cotten

Debra Harris

Sally Louison***

Çeviren: Cevat Elma****

ÖZET

Şehrin kenar mahallesindeki bir okuldaki arabuluculuk programının etkililiği incelenmiştir. Anaokulu öncesinden ilkokulun dördüncü sınıfa kadar öğretim yapan bir okulda, 47 üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisi, okuldaki arkadaşları arasında ortaya çıkan çatışmalarda arabuluculuk yapmak için birer çatışma yöneticisi olarak yetiştirilmiştir. Yetiştirme programı, iletişim, direşkenlik-kendine güven (assertiveness) ve arabuluculuk becerilerini içeren, bir buçuk günlük bir süreyi kapsamaktaydı. Öğrenciler bir öğretim yılı boyunca 323 çatışma olayında arabuluculuk yapmışlardır. Fiziksel (%43) ve sözlü (%42) saldırıları içeren ilişki sorunlarıyla ilgili çatışmaların % 87'sinde arabuluculuk yoluna gitmişlerdir. Öğrencilerin yaygın olarak kullandıkları stratejiler, fiziksel (% 40) ve sözlü (%51) güçtür. Arabuluculuk, genellikle tarafların gelecekte birbirlerinden kaçınmaları-uzak durmaları (%84) biçimindeki bir anlayışla sonuçlanmıştır. Erkek-erkek, kız-kız ve erkek-kız çatışmaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Erkek ve kız çocukları arasında neredeyse yok denecek kadar az sayıda çatışma çıkmıştır.

---

* The Journal of Educational Research, May/June 1996 [Vol.89(No.5)]

** University of Minnesota

*** Omaha School District, Nebraska

**** Araş. Gör., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Yıkıcı biçimde yönetilen çatışmaların şiddeti ve sıklığı, okullarda fiziksel ve sözlü saldırganlığın artmasına yol açtığı görülmektedir (Stop The Violence, 1994). Öğrencinin güvenliğini sağlamak ve düzenli bir çevre oluşturmak gittikçe zorlaşmaktadır (Posner, 1994). Şiddet ve disiplin sorunlarının azaltılması, doğrudan öğrencileri de ilgilendirmektedir. Birçok okulda arabuluculuk programları düzenlenmektedir. Öğrenciler, arabuluculuk prosedürleri konusunda yetiştirilmekte ve bu öğrenciler, okul arkadaşları arasında ortaya çıkan çatışmalarda (çatışmaya taraf olan öğrencilerin, aralarındaki çatışmaları çözemediğinde) arabuluculuk yapmakta ve bu konuda yeterli hale gelmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Her ne kadar arabuluculuk, popülerlik kazanmış olsa da, doğası ve etkililiği üzerine çok az araştırma yapılmıştır (Johnson ve Johnson, 1995; Webster, 1993). Okullarda, arabuluculuk ile ilgili hala temel bazı sorular yanıtlanamamıştır. Bunlar;

a. Çatışmayı yönetenlerin arabuluculuk yaptığı somut çatışma türleri nelerdir?

b. İlköğretim çağındaki öğrenciler, aralarındaki çatışmalarda hangi stratejileri kullanmaktadırlar?

c. Arabuluculuk sonunda ne tür çözümlere varılmaktadır?

d. Erkek-erkek, kız-kız, erkek-kız çatışmaları arasındaki farklar nelerdir? Bu çalışmada amacımız bu dört soruyu araştırmaktır.

Arabuluculuk programlarının birçok biçimi bulunmakla birlikte, genellikle iki tür yetiştirme modeli izlenmektedir. Plan (cadre) yaklaşımı, birkaç öğrencinin yetiştirilerek, okulun tümüne arabulucu olarak hizmet etmelerini sağlamaya yöneliktir. Diğer yaklaşım ise, okuldaki öğrencilerin tümüne (total student body), çatışmanın yapıcı olarak nasıl yönetileceğinin öğretilmesidir.

Çatışma Yöneticileri Programı (The Conflict Managers Program), San Francisco Yerel Kurulu ve Okul Arabulucuları Alternatif Çözüm Takımı (School Mediators' Alternative Resolution Team-SMART) tarafından plan yaklaşımı çerçevesinde geliştirilmiştir. Öğrencilerin Çatışmaya Yaratıcı Tepkileri (CCRC) ve Barıştırma (Uzlaştırma) Programı, Minnesota Üniversitesi İşbirlikçi Öğrenme Merkezi (Johnson ve Johnson, 1991) tarafından bütün öğrencilerin yetiştirilmesi yaklaşımı esas alınarak geliştirilmiştir.

Bu çalışmada, San Francisco Yerel Kurulu'nun geliştirdiği plan yaklaşımının, şehrin dış mahallesinde etnik farklılıkların yoğun olduğu bir

okulda, öğrenciler arasındaki çatışmalarda arabuluculuk yapan çatışma yöneticilerinin, bu yaklaşımı nasıl kullandıkları üzerine odaklanmıştır.

İncelenen ilk araştırma sorusu, "Hangi çatışmalarda, çatışma yöneticilerine başvurulmaktadır?" sorusudur. Çatışmalar, birkaç şekilde sınıflandırılabilir. Deutsch (1973) kuramsal bir tipoloji çizerek, çatışmalar arasındaki farklılığı, kaynaklar üzerinde denetim kurmaya olduğu kadar bir ilişkideki tercih, değer, inanç ve amaç farklılıklarına da bağlamaktadır. Bu tür kuramsal tipolojilerin varlığına rağmen, okul gibi gerçek ortamlarda, çatışmaların doğası ve sıklığına ilişkin yapılan birkaç çalışma dışında, ki bu çalışmaların bulguları çatışma ile ilgili kuramsal yazılarla ilişkilendirilmemiş, çok az bilgi bulunmaktadır. Araki (1990) ilkokullarda, sözlü tehdit, zorbalık ve adla çağırma- lakap takma biçimindeki tacizlerle ilgili çatışma olaylarının çok fazla görüldüğünü belirtmektedir. Sıklıkla görülen diğer çatışma olayları, dedikodu ve alay, bireyler arası anlaşmazlıklar ve yanlış anlamalar, biten arkadaşlıklar, kızdırma (tenkit etme ve hor görme), oyun sahası ile ilgili anlaşmazlıklar, kullanım hakkı veya aidiyetlik-sahiplik çatışmaları, kıskançlık, özel hayata saldırı ve sözlü olmayan iletişim biçimindeki tacizleri (örneğin kötü kötü bakma) içermektedir (Araki, 1990; Burrell ve Vogl, 1990; Higgins ve Priest, 1990; Johnson, Johnson ve Dudley, 1992; Johnson, Johnson, Dudley ve Açıkgöz, 1994; McCormick, 1988). İlkokul çağındaki çocukların, çatışmalara arabuluculuk yapmak üzere, çatışma yöneticilerine başvurmaları konusunda pek veri bulunmamaktadır.

Araştırmada incelenen ikinci soru, ilkokul öğrencilerinin aralarındaki çatışmaları çözmek için kullandıkları stratejilerin neler olduğunu belirlemeye yöneliktir. Çatışma stratejilerine ilişkin kuramsal önerme, çatışma içindeki tarafların iki ilgisine dayanır; amaçlarını gerçekleştirmek ve diğer tarafla iyi bir ilişki sürdürmek (Johnson ve Johnson, 1994; Johnson ve Johnson, 1991). Bu iki ilgi birlikte ele alındığında beş çatışma stratejisi ortaya çıkar. Bunlar;

- a . Geri Çekilme-withdrawing (amaç ve ilişkiden vazgeçilir)
- b . Baskı Kurma-forcing (diğer tarafla olan ilişkiyi dikkate almadan, amaçlarını gerçekleştirmeye çalışması)
- c . Yumuşatma-smoothing (amacı dikkate almadan, ilişkiyi sürdürmeye çalışmak)
- d . Uzlaşma-compromising (bir tarafın ilişkiyi sürdürmek için amaçlarının bir kısmından vazgeçmesi)
- e . Bütünleştirici Görüşme-integrative negotiating (her iki tarafın ihtiyaçlarını karşılayarak, hem amaçların gerçekleştirilmesi hem de yüksek kalitede bir ilişkinin sürdürülmesine yönelik çabayı ifade eder). İlkokul çağındaki okul çocuklarının, çatışmalarında hangi stratejileri kullandıkları bilinmemektedir.

Araştırmada incelenen üçüncü soru, arabuluculuğun ne tür anlaşmalarla sonuçlandığını belirlemeye yöneliktir. İlkokullarda, arabuluculukla çözüm yolu bulmanın doğası hakkında hemen hemen hiçbir şey bilinmemektedir. Arabuluculuk yöntemi kullanılmadığında bile sonuçlar hakkında bazı veriler elde edilebilir. De Cecco ve Richards (1974), 8000'nin üzerinde ortaöğretim okulu öğrencisi, çatışmalarının %90'ının yıkıcı biçimde çözüldüğü veya çözülmeyen bırakıldığı algısını taşıdıklarını saptamışlardır. Krappman ve Oswald (1987), 10 ve 12 yaşlarındaki Alman çocukların, çatışmalarının ancak yarısını çözdüklerini saptamışlardır. Geri kalan diğer yarısında, bir tarafın diğerini susmaya (çekilmeye) zorlaması ve çatışmanın çözülmeyen bırakılmasıyla sonuçlanmaktadır. Yazarlar, çatışmaların %45'inin, çatışmayı bir çözüm yolu bulunsa bile, tarafların duygusal veya benlik imajı açısından veya her iki tarafın fiziksel ve psikolojik açıdan incindiklerini gözlemlemişlerdir. Öğrenciler arasında çatışmaların çoğunun yıkıcı sonuçlar doğurması, arabuluculuğun gerçekten yapıcı sonuçlar doğurup doğuramayacağı sorusunu akla getirmektedir. Bu çalışmanın sonuçları, bu konuya ışık tutacaktır.

Araştırmada incelenen dördüncü soru, erkek-erkek, kız-kız ve erkek-kız çatışmalarının tür, strateji veya arabuluculuk çözümü açısından, aralarında farklılık bulunup bulunmadığını incelemeye yöneliktir. Krappman ve Oswald (1987) Almanya'da yaptıkları araştırmada, 10 ve 12 yaşlarındaki kızların, çatışmaları bir dereceye kadar erkeklerle göre daha sık çözmeye çalıştıklarını ve erkek çocukların kızlara göre "baskı ve manipülasyon" stratejisini daha sık kullandıklarını saptamışlardır. Amerika'da ilkökul öğrencilerinin, kendi hemcinsleri veya karşı cinsle olan çatışmaları, erkekler, kızlar veya erkeklerle kızlar arasındaki farklı çatışma türleri, erkek-erkek, kız-kız ve erkek-kız arasındaki çatışmalarda arabuluculuğun sonunda elde edilen farklı çözümler hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Bu konunun araştırılması gereği ortaya çıkmaktadır.

YÖNTEM

Katılımcılar

Çalışmamız, ABD'nin orta bölgesindeki bir şehrin kenar mahallesinde, 90 yıl önce kurulan, anaokul öncesinden ilkokulun dördüncü sınıfına kadar olan öğrencilerden oluşmaktadır. Bu okulda, 656 kayıtlı öğrenci (%58'i Afrika kökenli Amerikalı, %26'sı Kafkasya kökenli, %16'sı diğer etnik gruplardan) bulunmaktadır. Bu okuldaki öğrencilerin performansları oldukça düşüktür. Sosyo-ekonomik düzey açısından okul, bölgedeki en düşük düzeyde bulunmakta, öğrenciler yoksul ve aşağı tabakadaki kesimden gelmektedir. Okulda kahvaltı ve öğle yemekleri parasız olarak verilmektedir. Okulun çevresi çetelerle

doludur. Öğrenciler, günlük yaşamlarında duydukları silah sesleri ve arabalardan ateşlenen silah sesleri hakkında konuşmaktadırlar. Okulda gün boyunca arabalardan ateşlenen silah sesleri duyulmaktadır. Okulun üçüncü ve dördüncü sınıflarındaki 47 öğrenci, çatışma yöneticisi (24 erkek ve 23 kız) olarak yetiştirilmiştir. Bu öğrenciler 229 öğrencinin içinde bulunduğu çatışmalarda arabuluculuk yapmışlardır.

Uygulama

Okuldaki üç öğretmen, San Francisco Yerel Kurulu tarafından yürütülen çatışma yöneticisi yetiştirme programına katılmışlardır. Bu öğretmenler, ilkokuldaki çatışma yöneticisi programını öğretmeye başlamışlardır. Çatışma yöneticisi olabilecek 47 üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisi, gönüllü olarak bu programa katılmıştır. Öğrenciler, öğretim yılı hemen başlamadan önce, yerel bir YMCA kampında bir buçuk günlük bir yetiştirmeden geçmişlerdir. Yetiştirme programı San Francisco Yerel Kurulu'nun prosedürlerine dayandırılmıştır. Öğrencilere temel iletişim becerileri ("Ben" mesajları, etkin dinleme, duyguları yansıtma), direşkenlik (assertiveness) becerileri ve arabuluculuk becerileri (rol oynama gibi prosedürler dahilinde) öğretilmiştir. Bu program, şehirdeki ilk çatışma yöneticilerini yetiştirme programıydı.

Öğretim yılı boyunca, çatışma yöneticileri ikili olarak çalışmışlardır. Her çatışmada, bir takım çalışması yapılarak iki öğrenci tarafından arabuluculuk yapma yoluna gidilmiştir. Öğrenciler, yansız biçimde ikili gruplara ayrılmıştır. Sürekli tartışmalara izin verilmemiştir. Her çatışma için, çatışma yöneticileri bir arabuluculuk raporu formu doldurmuştur. Her gün öğle saatleri boyunca, çatışma yöneticileri görevleri başında olmuşlardır. Günün diğer vakitlerinde, hemen dikkati çeken çatışmaların artması halinde, arabuluculuk yapmaya gitmişlerdir. Öğrenciler, çatışma yöneticilerinden yardım isteyebilmekte veya diğer bir öğrenci, öğretmen, danışman, yönetici, müdür yardımcısından, arabuluculuk yapmaları için başvurabilmektedirler. İkili takım olan arabulucular, görev başında oldukları süre içinde haftalık ayrıntılı bir program sunmuşlardır. Çatışma yöneticileri programı, akademik yıl boyunca aktif halde devam etmiştir.

Arabuluculuk Raporu Formlarının Doldurulması

Bu çalışmada en önemli konu, arabuluculuk raporu formlarının titizlikle doldurulmasıdır. Öğretim yılı başlamadan önce uygulanan yetiştirme programında, arabulucuların arabuluculuk raporu formlarını nasıl dolduracakları öğretilmişti. Arabulucular, formları ikili olarak doldurdular. Yetiştirmenin devam etmesi ve formların titizlikle ve tamamıyla doldurulmasına ilişkin verilen destek, yıl boyunca okul danışmanı tarafından yapılmıştır. Okul danışmanı, her gün

titizlikle doldurulan formları toplayıp, kontrol etmiştir. Okul danışmanı haftada üç kez arabulucularla görüşüp, formları nasıl dolduracaklarını ve bu konu ile ilgili arabulucuların sorularını yanıtlamıştır. Raporlama süreci konusunda emin olamayan arabuluculara, özel bir itina gösterilmiştir.

Bağımlı Değişken

Bağımlı değişkenler, çatışmanın türü, çatışmayı çözmeye kullanılan strateji, arabuluculuk sonunda varılan anlaşma ve tarafların cinsiyetidir. Veriler, çatışmada arabuluculuğu yapan çatışma yöneticileri tarafından kaydedilmiştir. Çatışma yöneticileri, çatışmada arabuluculuk yapmakta ve bir arabuluculuk raporu formu doldurmaktadırlar. Arabulucu raporu formunda şu bilgiler yer almaktadır: Gün, arabulucuların adları, çatışmaya taraf olan öğrencilerin adları, çatışmanın türü, çatışma süresince kullanılan stratejiler, çatışmanın çözümlenmediği ve çözüldüyse üzerinde anlaşılan çözüm.

Çatışma raporu formlarından elde edilen bilgiler, rapor edilen çatışma türü, çatışmada kullanılan stratejiler ve üzerinde anlaşılan çözümlere göre gruplandırılmıştır. Değişkenlerin her biri için yöneticiler, erkek-erkek, kız-kız veya erkek-kız çatışmaları biçiminde not almışlardır. Öğrencilerin tepkilerinin analizinde, olayların çoğunda iki sınıflandırma sistemi (kuramsal ve içerik analizi) kullanılmıştır: Kuramsal sistem (çatışma alan yazını ile ilgili kuramsal bulgular) ve içerik analizinden elde edilen sistem (çatışmaları tanımlamada öğrencilerin kullandıkları dile dayanır). Her bağımlı değişken için öğrencinin tepkisi, her sisteme göre bir kategoriye düşecek şekilde sınıflandırılmıştır.

İçerik analizi, beş aşamadan oluşmuştur. Birinci aşamada tüm arabuluculuk raporu formları, içeriklerinin bir uyum içinde olması için okunmuştur. İkinci aşamada, her form bir tepkiye göre (örneğin vurma) kategorilendirilmiştir. Üçüncü aşamada ilgili kategoriler, daha genel bir kategori içinde bütünleştirilmiştir. Örneğin; itmek, dürtmek, çimdiklemek, tekmelemek ve vurma gibi alt kategoriler, fiziksel saldırganlık kategorisi altında bütünleştirilmiştir. Dördüncü aşamada kategorilerin her biri tanımlanmış, her form yeniden okunmuş ve tepkiler uygun kategoriler biçiminde sınıflandırılmıştır. Son aşamada kategoriler en yapıcıdan en yıkıcıya sürekli bir dizi oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu diziler, iki sosyal psikoloji öğrencisi ve iki profesörün ortak görüşleri esas alınarak geliştirilmiştir. Bu işlem daha önceki çalışmalarda da yapılmıştır (Johnson, Johnson ve Dudley, 1992; Johnson, Johnson, Dudley ve Açıköz, 1994; Johnson, Johnson, Dudley ve Magnuson, 1995).

Okulda meydana gelen çatışmaların türlerini belirlemek için iki sınıflandırma sistemi kullanılmıştır. Birinci sınıflandırma sistemi, Deutsch'un (1973) kuramsal

çatışmalar tipolojisidir. Kaynakların denetlenmesi (örneğin kitaplar, bilgisayarlar, spor ekipmanları, televizyon seti), tercihler (oyunacak oyun, hangi etkinliğin ilk önce yapılacağı), değerler (ne olmalı), inançlar (nedir) veya bireyler arasındaki ilişkinin doğası (kim daha baskın, ne tür bir arkadaşlık söz konusu). İkinci sınıflandırma sistemi, öğrencilerin çatışmalarla ilgili yaptıkları tanımlamaların içerik analizinin yapılmasından elde edilir. Buna göre çatışmalar, saldırganlık/kavga (aggression/fights), hor görme/tehdit/dedikodu (insults/put-downs/ rumors), oyun sahası çatışmaları (playground conflicts), sıraya girme çatışmaları (turn-taking conflicts), aidiyetlik/kullanım hakkı çatışmaları (possession/access conflicts), tercihler/ değerler/inançlar (preferences/values/beliefs) ve akademik çalışmalar ile ilgili çatışmalardan oluşmuştur.

Çatışmayı çözüme stratejileri, kuramsal ve içerik analizine göre öğrencilerin rapor ettikleri bilgiler ışığında gruplandırılmıştır. Her çatışma, her sisteme göre bir kategori şeklinde sınıflandırılmıştır. Kuramsal sınıflandırma sistemi, çatışma stratejisi kuramına göre belirlenmiş olan beş stratejiden (baskı kurma-forcing, geri çekilme-withdrawing, yumuşatma-smoothing, uzlaşma-compromising ve görüşme/müzakere-negotiating) oluşmaktadır (Johnson ve Johnson, 1994; Johnson ve Johnson, 1991). Stratejiler, 1-en yıkıcıdan (baskı kurma) 5-en yapıcıya (görüşme) kadar bir dizi içinde sıralanmıştır. İçerik analizi, fiziksel güç, sözlü güç, geri çekilme ve öğretmene söyleme biçiminde dört kategoriye ayrılmıştır. Bu stratejilerde, 1- en yıkıcıdan (fiziksel güç kullanma) 4- en az yıkıcıya (öğretmene söyleme) kadar bir dizi biçiminde sıralanmıştır.

Öğrencilerin rapor ettikleri çatışmaların çözümlerinin sınıflandırılması, içerik analizi işlemi kullanılarak yapılmıştır. İzlenen kategoriler; çözüm yok, zorla kabul ettirme, birbirinden kaçınma, ben kazanayım, diğerleri kazansın, affetme ve özür dileme, her iki tarafın üzerinde anlaşabileceği yeni bir çözüm geliştirme ve karşılıklı görüşerek tam bir anlaşma sağlama gibi çözümlerden oluşmaktadır. Bu çözüm yolları, 1- en yıkıcıdan (çözüm yok) 8- en yapıcıya (görüşerek anlaşma) kadar bir dizi biçiminde sıralanmıştır.

Tüm öğrencilerin tepkileri, bağımsız olarak, sosyal psikoloji alanında doktora yapan iki öğrenci tarafından kodlanmıştır. Kodlayıcılar, iki saatlik bir yetiştirme programından geçmişlerdir. Kodlanan olaylardaki anlaşma oranı belirlenmiş, bu oran %97 bulunmuştur.

Analiz

Yapılan analizde, çatışmanın türü, kullanılan strateji ve elde edilen çözümlere göre, erkek-erkek, kız-kız ve erkek-kız çatışmaları biçiminde bir karşılaştırmaya gidilmiştir. Tüm bağımlı değişkenler için frekans ve ortalamalar saptanmıştır. Aynı zamanda, stratejiler ve çözümlere ilişkin varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Bulgular

Dokuz aylık akademik yıl boyunca rapor edilen toplam çatışma sayısı, 323'tür ve bu çatışmalara taraf olan öğrenci sayısı 229'dur. Bu çatışmaların 172'si erkekler, 141'i kızlar ve sadece 10'u erkek ve kızlar arasında ortaya çıkmıştır. Çatışma yöneticilerinin 27'si çatışmalarda arabuluculuk yapmışlardır (25'i de, 5 çatışmaya veya daha azına arabuluculuk yapmışlardır). Çatışmaların sadece %11'i, çatışmaya taraf olanlarca çatışma yöneticilerine iletilmiştir. Çatışmaların çoğu diğer öğrenciler (%33), danışman (%17) veya öğretmenler (%15) tarafından iletilmiştir. Çatışmaların çok azı yöneticiler (%2) veya yardımcıları (%11) tarafından iletilmiş ve olayların %11'i de rapor edilmemiştir. Eylül ayında 46, Ekim'de 33, Kasım'da 35, Aralık'ta 34, Ocak'ta 43, Şubat'ta 32, Mart'ta 55, Nisan'da 25 ve Mayıs'ta 20 çatışma olayı ortaya çıkmıştır. Arabuluculuk için getirilen çatışmalar genellikle öğrenci grubu içinde yaygınlık göstermiştir (sadece bir öğrenci 20'nin üzerinde çatışma olaylarında arabuluculuk yapmış ve sadece yedi kişi 10'un üzerinde çatışmaya arabuluculuk yapmıştır). Öğrencilerin yaklaşık %1.2'si aşağı yukarı arabuluculuk yapılan çatışmaların %30'unda bulunmuştur.

Çatışmanın türleri, iki yöntemle göre sınıflandırılmıştır: İçerik analizi ve Deutsch'un kuramsal sistemi (bkz.Tablo 1). Çatışma yöneticilerine bildirilen çatışmaların çoğu (%85) fiziksel kavgalar ve sözlü hakaretler içermektedir. Deutsch'un kategorisi kullanıldığında, çatışmaların çoğu (%87) ilişki olaylarını içermiştir. Bu veriler göstermektedir ki, çocuklar arasında fiziksel saldırı (vurma, tekmeleme ve fiziksel taciz) ve çok sık görülen adla çağırma-lakap takma, hor görme ve dedikodular gibi sonuçlar doğuran ilişki sorunları görülmüştür.

Tablo 1-Çatışma Türleri :Cinsiyete Göre Karşılaştırma

Kategori	Erkek- Erkek		Kız-Kız		Erkek-Kız		Toplam	
	N	%	n	%	n	%	n	%
	İçerik Analizi							
Fiziksel saldırı	79	46	54	38	5	50	138	43
Hor görme tenkit etme	64	37	68	48	3	30	135	42
Oyun sahası olayları	-	-	-	-	-	-	-	-
Sıraya girme	4	2	4	3	-	-	8	3
Aidiyetlik/Kullanım Hakkı	15	9	8	6	1	10	24	7
Tercihler	10	6	7	5	1	10	18	6
Akademik Çalışma	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	172	100	141	100	10	100	323	100

ŞEHRİN KENAR MAHALLESİNDEKİ BİR İLKOKULDA ÇATIŞMA

Kuramsal								
Kaynakların kontrolü	15	8	8	5	1	10	24	7
Tercihler-sıkıntı veren şeyler	2	1	1	1	-	-	3	1
Değerler	6	4	5	4	1	10	12	4
İnançlar	3	2	1	1	-	-	4	1
İlişkiler	146	85	126	89	8	80	280	87
Toplam	172	100	141	100	10	100	323	100

Stratejiler, içerik analizine göre sınıflandırıldığında, çatışmaların %91'inin fiziksel ve sözlü güçler kullanılarak yönetildiği belirlenmiştir (bkz.Tablo 2). Kuramsal kategoriler kullanıldığında, çatışmaların çoğunun baskı kurma (%97) yoluyla çözüldüğü belirlenmiştir.

Tablo2 - Çatışmayı Çözmede Kullanılan Stratejiler :Cinsiyete göre Karşılaştırma

Kategori	Erkek- Erkek		Kız-Kız		Erkek-Kız		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
İçerik analizi								
Fiziksel Baskı	71	42	54	38	3	30	128	40
Sözlü Baskı	83	48	79	56	4	40	166	52
Geri Çekilme	11	6	5	4	2	20	18	5
Öğretmene Söyleme	7	4	3	2	1	10	11	
Toplam	172	100	141	100	10	100	323	100
Kuramsal								
Baskı Kurma	167	97	138	98	9	90	314	97
Geri Çekilme	5	3	3	2	1	10	9	3
Yumuşatma	-	-	-	-	-	-	-	-
Uzlaşma	-	-	-	-	-	-	-	-
Görüşme	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	172	100	141	100	10	100	323	100

Arabuluculuk sonucunda elde edilen çözümler, Tablo 3'te sınıflandırılmıştır. Çatışma yöneticileri, çatışmaların %98'inde başarılı arabuluculuk yapmışlardır. Varılan çözümlerin çoğu, birbirlerinden kaçınma-uzak durma anlaşmaları (%84) ile sonuçlanmıştır. Burada birkaç kez özür dileme, kazanma ve çatışma yeniden ortaya çıktığında öğretmene söyleme anlaşmalarına varılmış, ancak çocuklardan hiçbirisi tümleştirici anlaşmalara varmak için görüşme yoluna gitmemiştir.

Tablo 3-Çatışmalara İlişkin Çözümler

Kategori	Erkek-Erkek		Kız-Kız		Erkek-Kız		Toplam	
	N	%	N	%	n	%	n	%
Çözüm yok	4	2	3	2	-	-	7	2
Zorlayarak Çözme	14	8	11	8	1	10	26	8
Kaçınma	145	84	117	83	8	80	270	84
Benim tercihim	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer tarafın tercihi	1	1	4	3	-	-	5	2
Affetme/özür dileme	8	5	6	4	1	10	15	4
Yeni bir çözüm bulma	-	-	-	-	-	-	-	-
Görüşerek anlaşma	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	172	100	141	100	10	100	323	100

Bu çalışmada, çatışmalardan 172'si erkekler, 141'i kızlar ve sadece 10'u erkek ve kızlar arasında ortaya çıkmıştır. Aynı çatışma türleri, erkek-erkek, kız-kız ve erkek-kız tarafları arasında bulunmuştur. Çatışma stratejilerinin, içerik analizinin yapılması sonunda; $F(2.320)=1.08$, $p<.34$ veya kuramsal dizide $F(2.326)=1.48$, $p<.23$ bulunmuş, erkek-erkek, kız-kız ve erkek-kız çatışmaları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır.

Benzer biçimde, erkek-erkek, kız-kız ve erkek-kız çatışmalarında varılan çözümler açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F(2.320)=0.28$, $p<.75$).

Tartışma

Arabuluculuk programlarının birçok okul bölgesinde kabul edilmesine rağmen, gerçekte kullanıldığına ilişkin çok az bilgi bulunmaktadır. Özellikle şehrin kenar mahallelerindeki farklı etnik kökenden gelen ve şiddetin tam ortasındaki öğrencilerin bulunduğu okullarda uygulanan arabuluculuk programlarına ilişkin çok az bilgi bulunmaktadır. Bu çalışma, bu tür okullarda uygulanan arabuluculuk programlarının ilklerinden bir tanesidir. Bu tür okullarda meydana gelen çatışmaların sıklığı ve doğası hakkında çok az şey bilinmektedir. Dokuz aylık akademik öğretim yılı boyunca, 229 farklı öğrenci arasındaki 323 çatışmada, çatışma yöneticileri arabuluculuk yapmışlardır. Arabuluculuk için çatışmaların öncelikle diğer öğrenciler, danışmanlar ve öğretmenler tarafından bildirildiği, çatışmalara taraf olanların buna pek yanaşmadığı belirlenmiştir. Çatışmaların öğrenci grupları arasında yaygın olmasına rağmen, öğrencilerin yaklaşık %1.2'si çatışmaların %30'unda arabuluculuk yapmıştır. Bu öğrencilerin, çatışmaları daha yapıcı bir biçimde nasıl yönetebileceklerini

ŞEHİRİN KENAR MAHALLESİNDEKİ BİR İLKOKULDA ÇATIŞMA

öğrenmelerinde gösterilecek önem ve yetişmelerini sağlamaya yönelik çabalar, okuldaki disiplin sorunlarının azalmasına yol açacaktır.

Şehrin kenar mahallesindeki ilkokuldaki öğrenciler, sabit ve tahmin edilebilir çatışmayla baş etme örüntülerine sahiptir. Bunlar; saldırganlık, karşılıklı saldırganlık, arabuluculuk ve geri çekilme. Birincisi, fiziksel saldırganlık (vurma, tekmeleme ve fiziksel taciz) ve sözlü saldırganlık (adla çağırma-lakap takma, hor görme ve dedikodular) olarak nitelendirilen ilişki sorunları, çatışmalarda öncelikle arabuluculuğun ortaya çıkmasını sağlamaktadır. "April tükürüyor ve vuruyor", "Jessie beni tırmaladı", "Jerome benim şaşı olduğumu söyledi", "Francine babam hakkında konuşuyor". Bu tür sonuçlar tektir, çünkü;

a) Daha önceki birkaç çalışma 4, 5 ve 6. sınıflar üzerinde dururken, bu çalışma anaokulu öncesinden dördüncü sınıfa kadar olan öğrencileri kapsamıştır.

b) Öğrenciler, alt ve yoksul sınıftan gelmektedir. Bunun yanı sıra, bu alanda yapılan önceki çalışmalar, orta ve ortanın üstündeki sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencileri ele almıştır.

Bu bulguların olası birkaç açıklaması bulunmaktadır. Birincisi, bu çalışmada fiziksel saldırganlığın sıklığı, şehrin kenar mahallesindeki çevreden kaynaklanmaktadır. Fiziksel şiddet (saldırganlık) gereğinde fazla olabilir. Çünkü sadece arabuluculuğa atfedilen çatışmalar, bu çalışmada kaydedilmiştir. Fakat daha önceki çalışmalarda, bütün çatışmalar kaydedilmiştir. Sonuçlar farklı olabilir, çünkü diğer çalışmalarda çatışmayı çözme programları kullanılmamıştır. Araştırmanın bu konuyu açıklığa kavuşturması gerekmektedir.

Saldırı, öğrencilerin çatışmayı çözmede fiziksel ve sözlü gücü bir strateji seçimi gibi ele alarak benzer şekilde tepkiler göstermeleridir ve bu, ikinci bulguyu oluşturmaktadır. Tarafların arabuluculuğa yavaşmaları için yapılan baskı, tarafların gelecekte birbirlerinden kaçınmaları biçiminde bir anlaşmayla sonuçlanmıştır. Diğer taraftan iyi bir ilişkinin sürdürülmesi pek önemsenmemiştir ve görüşme, bir seçenek olarak görülmemiştir. Ayrıca, kenar mahallelerde yaşayan ilkokul çağındaki beyaz orta sınıftan gelen öğrencilerin nasıl görüşme yapacaklarını bilemedikleri, fakat buralarda yaşayan öğrencilerin, bir ilişkiyi bozmamak için kazanmak istedikleri bir çeşit saldırgan olmayan stratejiler kullandıkları belirlenmiştir (Johnson, Johnson ve Dudley, 1992; Johnson, Johnson, Dudley ve Açıkgöz, 1994; Johnson, Johnson, Dudley ve Magruson, 1995). Okuldaki bütün öğrenciler, saldırgan eylemlere karşı tepkilerin sayısını artırmak için çatışmayı çözme prosedürleri konusunda yetiştirilmeleri gerekir.

Üçüncü bulgu ise, çatışmalarda arabuluculuğa başvurulmasıdır. Çatışma yöneticileri, çatışmaların %98'inde başarılı biçimde arabuluculuk yapmışlardır. Varılan çözümlerin çoğu, birbirinden kaçınma (%84) ile sonuçlanmıştır. Öğrenciler, "birbirlerinden uzak durma", "birbirleriyle konuşmama" ve "birbirinin yanında oturmama" biçimindeki anlaşmaları rapor etmişlerdir. Birkaç özür dileme, kazanma ve çatışma yeniden ortaya çıktığında öğretmene söyleme gibi anlaşmalar da bulunmuştur. Öğrenciler, "özür dilediğini söyle", "el sıkış ve arkadaş ol", "onu adla çağırma" ve "bir daha ki sefere öğretmene söylerim" biçimindeki anlaşmaları rapor etmişlerdir. Çatışmaların %98'inin arabulucukla sonuçlanması, olağanüstü bir başarıdır. Bununla birlikte bu çocuklar, her iki tarafın ihtiyaçlarını karşılayacak ve sonuçları maksimize edecek tümleştirci anlaşmaları araştırma veya sorun çözme yöntemini kullanarak konuları çözmeye girişmedikleri belirlenmiştir. Bunun yerine, gelecekte birbirlerinden uzak durmayı yeğlemişlerdir. Araştırmacılar, kaçınmanın niçin kabul edilebilir ve belki de çatışmayı çözmeye arzu edilebilir bir çözüm yolu olduğu üzerine yoğunlaşmalıydılar. Birçok hipotez ileri sürülebilir. Belki;

a. Öğrencilerin diğer olası anlaşma türleri hakkında bilgilerinin olmaması,

b. Durumun dinamikleri, tarafların saldırgan olmayan bir yolla eyleme geçmelerini sağlamış olması,

c. Arabulucuların özellikle çatışmaya taraf olanları birbirinden ayırma konusunda yetiştirilmiş olmaları,

d. Tümüleştirici anlaşmalara varmak için gerekli olan yaratıcı sorun çözmenin, çocukların kapasitesinin ve bilişsel düzeyinin ötesinde olması gibi faktörlerden kaynaklanıyor olması,

e. Öğrencilerin, okul arkadaşlarını potansiyel bir işbirlikçi olarak algılamamalarının okuldan kaynaklanması, örneğin rekabetçi bir ortamın olması. Buna karşın gelecekteki araştırmalar, daha net bir açıklama getirebilirler. Öğrencilere yardımcı olabilecek potansiyel anlaşmalar konusunda, bir yetiştirme programının yaygınlaştırılması biraz önce belirtilen belirsizlikleri ortadan kaldıracaktır.

Bu çalışmada, daha önceki çalışmalarda belirtilmeyen saldırganlık, karşılıklı saldırganlık, arabuluculuk ve geri çekilme örüntüleri ele alınmış olmakla birlikte, bunların derinliğine araştırılması gerekmektedir.

ŞEHRİN KENAR MAHALLESİNDEKİ BİR İLKOKULDA ÇATIŞMA

İlkokuldaki çocukların, erkek-erkek, kız-kız ve erkek-kız çatışmaları türlerine, stratejilerine ve arabuluculuk çözümlerine ilişkin neredeyse hiç bilgi bulunmamaktadır. Bu çalışmada, çatışmaların, farklı cinsiyetkiler arasında değil, aynı cinsiyetkiler arasında olduğu saptanmıştır. Erkekler, erkeklerle; kızlar kızlarla kavga etmekte ve nadiren erkeklerle kızlar arasında çatışma çıkmaktadır. Erkekler ve kızlar arasında çatışma ortaya çıktığında ve bunu çözmeye kalkıştıklarında daha kibar bir yol izlemektedirler. Bununla birlikte, tarafların cinsiyeti dikkate alınmadan konuya yaklaşıldığında, saldırganlık, karşılıklı saldırganlık, arabuluculuk ve geri çekilme olaylarının yaşandığı görülmektedir. Erkek-erkek, kız-kız ve erkek-kız çatışmaları, stratejileri ve arabuluculuk çözümleri arasındaki farklılıkların, gelecekte yapılacak araştırmalarda incelenmesi gerekir.

Bu çalışmanın sonuçları, birçok şeyi açığa çıkarmıştır. Birincisi, ilkokullarda arabuluculuk programlarının uygulanması gerekir. Kenar mahallelerdeki ilkokullardaki çocuklar arasında şiddet olayları oldukça fazladır. İkincisi okullardaki arabuluculuk programları anaokulundan itibaren başlatılmalıdır. Anaokulu öğrencileri, çatışmalarla baş etmeyi öğrenmelidirler. Hatta üçüncü sınıf öğrencileri, okul arkadaşlarının çatışmalarında arabuluculuk yapmalıdır. Üçüncüsü arabuluculuk programlarına, çatışmalarla baş etmede başarılı oluncaya kadar devam edilmelidir. Araştırma bulgularına göre, bir tanesi hariç, ilkokul başlangıç sınıflarında ortaya çıkan çatışmaların neredeyse tümü arabuluculuk yoluyla çözülmüştür. Dördüncüsü, okullarda arabuluculuk programına ek olarak bir çatışmayı çözüme programının uygulanması gerekir. Öğrenciler, varılabilecek anlaşmalar ve olası çatışmayı yönetme stratejileri konusunda yetiştirilmeleri gerekir. Beşincisi, yetiştirme programları erkeklerin diğer erkeklerle, kızların diğer kızlarla olan çatışmalarını nasıl çözecekleri üzerinde yoğunlaşılması gerekir. Bir yetiştirme programında, cinsiyetler arasındaki çatışmanın çok sık meydana gelmemesi nedeniyle pek üzerinde durulmayabilir.

KAYNAKLAR

- Araki, C.(1990).Dispute management in schools. **Mediation Quarterly**,8, 51-62.
- Burrell, N.& Vogel, s.(1990). Turf-side conflict mediation for students. **Mediation Quarterly**,7,237-250.
- DeCecco, J. & Richards, A.(1974). **Growing pains: Uses of schools conflict**. New York: Aberdeen.
- Deutsch, M.(1973). **Resolution of Conflict**. New Haven C.T: Yale University Press.
- Higgins, A. & Priest, S.(1990). Resolving conflicts between young people. **Education Psychology in Practice**,6,60-64.
- Johnson, D.W.& Johnson, F.(1994). **Joining together: Group theory and group skills** (5th ed.) Boston: Allyn& Bacon

CEVAT ELMA

Johnson, D.W.& Johnson, R.(1989). **Cooperation and competition: Theory and research**. Edina, MN: Interaction Book Company.

Johnson, D.W.& Johnson, R.(1991). **Theaching students to be peacemakers**. Edina, MN: Interaction Book Company.

Johnson, D.W.& Johnson, R.(1995).Why violence prevention programs don't work- and what does. **Educational Leadership**,52(5), 63-68.

Johnson, D.W., Johnson, R.& Dudley, B.(1992).Effects of peer mediation training on elementary school students.**Mediation Quarterly**,10, 89-99.

Johnson, D.W., Johnson, R., Dudley, B.& Açıköz, K(1994). Peer mediation: Effects of conflict resolution training on elementary school students. **The Journal of Social Psychology** ,134, 803-817.

Johnson, D.W., Johnson, R., Dudley, B.& Magnuson, D.(1995). Training elementary school students to manage conflict. **The Journal of Social Psychology**,135(6), 673-686

Krappman,L.& Oswald, H.(1987). **Negotiation strategies in peer conflicts: A follow-up study in natural settings**. Baltimore, MD: Paper presented at the Society for Research in Child Development Convention.(ERIC Reproduction Service No. ED.282641).

McCormick, M.(1988). Evaluation of the Wakefield pilot peer mediation program: Summary report. In P. Kestner, V. Kim & J. Devonshire(Eds.), **Education and mediation : Exploring the alternatives** (pp.265-273). Washington, DC: The Standing Committee on Dispute Resolution . American Bar Association, Governmental Affairs and Public Service Group.

Peterson, C. & Peterson, j.(1990). Fight or flight: Factors influencing children's and adults'decisions to avoid or confront. **The Journal of Genetic Psychology** , 151,

Posner, M.(1994).Research raises troubling questions about violence prevention programs. **The Harvard Education Letter** , 10(3), 1-4.

Stop the Violence.(1994, January).. **Scholastic Update**,2-6.

Webster, D. (1993). The unconvincing case for school -based conflict resolution programs for adolescents. **Health Affairs** , 12(4), 126-140.